

YAYIN TANITIM/BOOK REVIEW

Rönesans, yazar Peter Burke (Özkan Akpınar, Çev.), (İstanbul: Babil Yayınları, 2000). 98 sayfa, ISBN: 9758480197

A Review of *Renaissance* by Peter Burke (Özkan Akpınar, Tr.), (İstanbul: Babil Publishing, 2000), 98 pages, ISBN: 9758480197

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zakir Sarıkaya*

Bitlis Eren Üniversitesi

mzsarikaya@beu.edu.tr

Peter Burke'ün kaleme aldığı Rönesans, 2000 yılında Babil Yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanmış ve 975-8480-19-7 ISBN kodu ile kaydedilmiştir. Bu kitap, yayınevinin ilk baskısı olup Özkan Akpınar tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Eser, toplamda 98 sayfa ve dört bölümden oluşmaktadır.

Peter Burke, sosyal tarih ve kültürel tarih alanında tanınmış bir akademisyendir. 1937 doğumlu olan Burke, özellikle Avrupa tarihine ve kültürel çalışmalara olan katkılarıyla bilinmektedir. Yazar, çalışmalarında genellikle toplumsal yapılar, kültürel kimlikler ve sosyal değişim üzerine odaklanmaktadır. Burke, tarihsel olayları ve kültürel pratikleri çok yönlü bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Sosyal teorilerle birlikte tarihsel verileri harmanlayarak derinlemesine incelemeler yapmaktadır. Ayrıca, disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek tarih, sosyoloji, antropoloji ve kültürel çalışmalar gibi alanlardan yararlanmaktadır.

* ORCID: 0000-0003-2443-8712

Peter Burke'ün "Rönesans" adlı eseri, dönemin kültürel, sosyal ve politik dinamiklerini derinlemesine ele alan önemli bir çalışmadır. Kitap, Rönesans'ın yalnızca sanatsal bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplumsal değişim ve bilgi üretimi açısından da büyük bir etki yarattığını vurgulamaktadır. Bu kısa kitapta Rönesans, E. H. Gombrich'in ifadesiyle bir 'dönem' olmaktan çok,

bir 'hareket' olarak ele alınmaktadır. Rönesans'ın yalnızca antik kültürün yeniden canlanmasıyla sınırlı olmadığını vurgulamakla birlikte Burke, Burckhardt ve diğer tarihçilerin dikkat çektiği kültürel değişimlerin ötesine geçmemiştir. Bu sınırlama, belirli bir odak noktası oluşturma'nın önemini ortaya koymaktadır; zira düşünce ve sanatın çeşitli alanlarıyla birçok Avrupa ülkesini kapsayan geniş bir inceleme, belirsizlik yaratabilirdi. Ayrıca, Rönesans'a atfedilen birçok nitelik, aslında ortaçağ'da da kendini göstermektedir. Bu bağlamda ortaçağ ve Rönesans arasında var olduğu düşünülen zıtlık, pek çok yönden yanıltıcıdır. Burke, bu çalışmasının hedefleri doğrultusunda bu zıtlıkların tarihsel yorumlamadaki karmaşıklığını ve geçerliliğini sorgulamaktadır. Bu nedenle kitap, Rönesans'ın daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kapsam ve İçerik

Burke, Rönesans dönemini 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar geniş bir zaman diliminde incelemektedir. Bu dönemdeki değişimlerin sadece İtalya ile sınırlı olmadığını, Avrupa'nın farklı bölgelerinde de benzer dönüşümlerin yaşandığını göstermektedir. Burke; sanatı, edebiyatı, bilimsel ilerlemeyi ve toplumsal yapıların dönüşümünü bir arada ele alarak Rönesans'ın çok boyutlu doğasını sergilemektedir. Eserde Rönesans dönemindeki sanat akımları, edebi eserler ve felsefi gelişmeler ele alınırken bu dönemin Batı düşüncesindeki önemi vurgulanmaktadır. Yazar, bu sürecin insanın doğasına dair derinlemesine bir anlayış geliştirdiğini ve bireyselliği teşvik ettiğini savunmaktadır. Burke'ün yaratıcılığa ve sanat eserine dair düşünceleri, özellikle estetik ile ahlaki değerlerin kesişiminde önemli noktalara vurgu yapmaktadır. Onun eserleri, özgür düşüncenin ve sanatın bir toplumun gelişimindeki rolünü irdeleyerek sanatın sadece bir estetik tatmini değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir değişim aracı olduğunu belirtmektedir.

Kitabın birinci bölümünde Rönesans, “mit” olarak anılmaktadır. Mit kavramının iki farklı kullanımına işaret eden Burke, “mit” sözcüğünün profesyonel tarihçiler tarafından geçmiş hakkındaki yanlış ve yanıltıcı yargıları ifade etmek için kullanıldığını iddia etmektedir. Mit kavramına atfedilen ikinci anlamın ise daha çok edebi olduğunu, bu açıdan mitin kendilerini sıradan yaşamın dışında tutmuş önemli kişiliklerden söz eden sembolik bir hikâyeye dönüştüğünü söylemektedir. Bu hikâyenin hem bir ahlak dersi hem de günümüzde birçok olguyu açıklayabilmek için ya da meşrulaştırmak için bir araç olarak görüldüğünü ifade etmektedir. (Burke, 2000, s.8-9)

Tarihçilerin Rönesans’a ilişkin değerlendirmelerini ele alan Burke, Rönesans hareketinin bütünsel bir şekilde ele alınmamasından yakınmaktadır. Rönesans’ın sadece kültürel bir harika ya da modernitenin ivedi bir sonucu olarak değerlendirilmesin yanlışlığına vurgu yapmaktadır (Burke, 2000, s.13). Burke’e göre Rönesans, Batı kültüründeki çok yönlü değişimin bir parçası ve bütünsel ve toparlayıcı bir kavramdır.

Rönesans insanının gerçekte bir ortaçağ kişisi olduğunu, onun kendi düşünce, davranış ve ideallerinde bizim zannettiğimizden daha fazla gelenekçi olduğunu ifade eden Burke, buna örnek olarak Erasmus, Castiglione, Machiavelli ve Cicero’yu göstermektedir (Burke, 2000, s.12). Rönesans’ın sadece tekil bir olay olmadığını, değişik dönemlerde farklı Rönesansların yaşandığını söyleyen Burke, 12. yüzyıl Karolanj Rönesans’ını buna örnek olarak göstermektedir.

Kitabın ikinci bölümü, İtalya: Yeniden Canlanma ve İcat başlığıyla verilmiştir. Bu bölümde Giotto’dan Tintoretto’ya, Petrarch’dan Tasso’ya sanat, edebiyat ve fikir alanındaki önemli değişimlerden söz edilmektedir. Burke, tüm bu değişimleri, devrin kültürel ve sosyal çevresi içinde değerlendirerek okuyucuya sunmaktadır. Yazar, bu bölümde Rönesans kültürünün oluşumunda İtalya’yı aktif ve yaratıcı, Avrupa’nın geri kalanını pasif ve taklitçi kabul eden geleneksel anlayışı reddetse de yine de Rönesans’ı İtalya ile başlatmaktadır (Burke, 2000, s.15). Burke, İtalya’daki kültürel değişim sürecini 300 yıllık (1300-1600) uzun bir dönem içinde incelemektedir. Rönesans’ın kronolojisini ve

gelişim sürecini açıklama çabası, onun toplumsal temeli sorununu da ortaya çıkarmaktadır.

Rönesans, kırsala değil, kente dayandırılması gereken bir harekettir; zira Rönesans hareketinin meydana gelmesinde, çok küçük istisnaların dışında, aktif olanlar kentli kimselerdir. Hareketin öncüleri ve hamilerinin bu dönemde kentli olduğu görülmektedir. Rönesans hareketi, İtalyan şehirlerinde farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Floransa, Roma, Venedik ve diğer şehirlerde antik kültürün yeniden canlanışının farklı alanlarda ve farklı şekillerde meydana geldiği görülmektedir.

Kitabın en detaylı bölümü olan üçüncü bölümünde, Rönesans'ın İtalya'nın dışına yayılmasından ve diğer kültürlerin etkisiyle ortaya çıkan farklı görünümlerinden söz edilmektedir. Yazara göre İtalyan hümanist ve sanatçılar, iki ayrı dalga ile İtalya dışına çıkmışlardır. Bu hümanist ve sanatçılar İngiltere, Fransa, Macaristan, İspanya, Polonya ve Portekiz gibi ülkelere giderek Rönesans'ın Avrupa'daki taşıyıcıları olmuşlardır (Burke, 2000, ss. 44-45). İtalya'dan Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen göç, İtalya'ya olan ilgiyi de artırmıştır. Rönesans kültürünü incelemek, yeni resim tarzını öğrenmek ve klasik dönem heykeltiricilik ve mimarlığın kalıntılarını görmek amacıyla İtalya'ya çok sayıda sanatçıların geldiği görülmektedir.

Hümanizmanın Rönesans'ın güçlenmesi ve yayılmasındaki önemine dikkat çeken Burke, Hümanist yazarların ortaya koydukları eserleri de derinlemesine analiz etmektedir. Yazar, bu konuda Erasmus'a özel bir anlam atfetmektedir. Kuzey hümanizminin en dikkat çekici figürlerinden biri olan Erasmus, 1466-1536 yılları arasında yaşamıştır. Otuz yaşına kadar klasik eserleri derinlemesine inceleyen Erasmus, bu dönemin ardından Hristiyanlık üzerine yoğunlaşarak çalışmalarını sürdürmüştür. Vaktinin önemli bir kısmını metin eleştirisi ve Kitab-ı Mukaddes'in tercümesine adan Erasmus, aynı zamanda Jerome ve Origen gibi önemli Kilise babalarının eserlerini yayımlama çabasında da bulunmuştur. Kendi yazılarında Hristiyanlık ile klasik düşünceleri bir araya getirme gayretini göstermiştir. Bu yaklaşımı hem teolojik hem de entelektüel bağlamda derinlemesine bir etki yaratmıştır (Burke, 2000, s.56). Örneğin, Erasmus'un 1522 tarihli diyaloglarından biri olan "The Godly Feast" te konuşmacılardan biri

Cicero'yu överken diğeri Sokrates'in Hıristiyan anlayışına dikkat çekmektedir. Bu iki kültür arasındaki gerilim Erasmus'un 1528 tarihli "Ciceronianus" diyalogunda daha da belirginleşmektedir. Burada Nosoponus Çiçero gibi Latince yazmak ister ancak diğerkonuşmacı bunun Çiçero'nun zamanına dönmeyi gerektirdiğini savunmaktadır. Bu, Rönesans'ın geçmişi kavrayışını ve anakronizme karşı duyarlılığını ifade ederek antik kültürü taklit etmenin paradoksunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, diyalogda Cicero'nun bir pagan olarak taklit edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Diğerkonuşmacı ise İtalyan şair Jacopo Sannazzaro'nun "Doğuş" şiirini eleştirerek mukaddes konuları daha az klasikleştirmesi gerektiğini belirtmektedir. (Burke, 2000, s.56)

Eserin son bölümünde Rönesans'ın dağılma süreci ele alınmıştır. Rönesans'ın tam olarak ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini söylemenin mümkün olmadığını ifade eden Burke, birçok alanı ve coğrafyayı kapsayan bu hareketin meydana getirdiği sonuçlara odaklanılması gerektiğini önermektedir. Fransız Devrimi'nin ortaya çıkmasında ve 19. yüzyılın eğitim sistemlerinde bile Rönesans'ın hümanist anlayışıyla bir bütünleşme çabası olduğunu söyleyen yazar, bu hareketin etkilerinin ve sonuçlarının belli bir zamanla sınırlandırmanın sakıncalarına dikkat çekmektedir. (Burke, 2000, s.78)

Temalar

Kültürel Yenilik: Burke, Rönesans'ın yenilikçi düşünceleri ve sanatsal ifade biçimlerini nasıl teşvik ettiğini incelemektedir. Sanatçıların ve düşünürlerin bireysel yaratıcılığını ön plana çıkarmaktadır. Yazara göre Rönesans, sanatçıların ve düşünürlerin kendi içsel dünyalarına dönmelerine ve özgün fikirler geliştirmelerine olanak tanıyan bir dönemdir. Sanat, bu dönemde sadece bir zanaat olmaktan çıkmış; düşünsel ve estetik bir ifade biçimi haline gelmiştir. Sanatçılar doğayı, insan formunu ve duyguları daha önceki dönemlerden daha gerçekçi ve bireysel bir bakış açısıyla ele almışlardır.

Bilgi ve Eğitim: Dönemdeki eğitim sistemleri ve bilgi üretimi üzerine durarak hümanist düşüncenin nasıl yayıldığını analiz eder.

Matbaanın etkisi ve bilgiye erişimin artışı gibi konulara da değinmektedir. Burke, dönemin eğitim sistemlerini ele alırken üniversitelerin ve okulların nasıl evrildiğine dair önemli gözlemler sunmaktadır. Eski eğitim geleneklerinden farklı olarak, Rönesans'ta hümanizm, öğrencilerin bireysel düşünceleri ve insani değerleri ön plana çıkaran bir müfredatın temelini oluşturmuştur. Bu yeni eğitim anlayışı, antik Yunan ve Roma'nın klasik eserlerine olan ilginin artmasıyla desteklenmiş; insanın doğası, toplumsal ilişkileri ve etik sorgulamaları üzerine yoğunlaşmıştır. Burke'e göre matbaanın yaygınlaşması, kitapların ve belgelerin üretimini büyük ölçüde kolaylaştırmış, bu da bilgiye daha geniş bir kitle tarafından ulaşılmasını sağlamıştır. Böylece, düşünceler ve görüşler daha önce hiç olmadığı kadar hızlı ve etkili bir biçimde yayılma fırsatı bulmuş; bireyler, sadece elit kesimle sınırlı kalmadan, daha geniş bir entelektüel çevreyle etkileşime girmiştir.

Sosyal Değişim: Toplumdaki sosyal yapılar ve sınıf ilişkileri üzerine yapılan değişiklikler, Burke'ün eserinde önemli bir yer tutmaktadır. Kentleşmenin ve ticaretin artışı gibi faktörlerin toplumsal dinamikler üzerindeki etkisini incelemektedir. Yazara göre kentlerin büyümesi, bireylerin ekonomik fırsatlara erişimini artırmış ve bu durum, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki etkileşimi derinleştirmiştir.

Yöntem

Burke, tarihsel olayları çok disiplinli bir perspektiften değerlendirerek tarih, sosyoloji ve kültürel çalışmalar arasında köprü kurmaktadır. Farklı kaynaklardan yararlanarak dönemin sosyal ve kültürel bağlamını zenginleştirir. Analitik yaklaşımı, okuyucunun dönemi daha derinlemesine anlamasını sağlamaktadır.

Eleştirel Değerlendirme

Burke'ün "Rönesans" adlı eseri, dönemin karmaşıklığını başarılı bir şekilde ortaya koymakla birlikte, iki açıdan eleştirilebilir. Eserin kapsamının genişliği nedeniyle belirli konulara daha derinlemesine inilmediği görülmektedir. Ayrıca, Rönesans'ın farklı coğrafyalardaki varyasyonları yeterince vurgulanmamıştır. Yine de Burke'ün analitik yaklaşımı ve tarihsel bağlamı birleştirmesi, eseri

önemli bir kaynak haline getirmektedir. Burke, Rönesans'ı yüceltirken bu dönemin sosyal eşitsizlikleri ve siyasi çatışmaları hakkında yeterince derinlemesine bir analiz sunmamaktadır. Aşırı romantikleştirilmiş bir Rönesans anlayışı, mevcut toplumsal sorunların ihmal edilmesine ya da yeterince işlenmemesine neden olmuştur.

Peter Burke'ün "Rönesans" adlı eseri, Rönesans döneminin kültürel ve sosyal dönüşümünü anlamak için önemli bir kaynak niteliğindedir. Disiplinlerarası yaklaşımı ve kapsamlı incelemesi sayesinde bu dönemin dinamiklerini derinlemesine anlamak isteyen akademisyenler ve öğrenciler için değerli bir referans sunar. Burke'ün çalışması, Rönesans'ın yalnızca bir sanat akımı değil, aynı zamanda bir toplumsal dönüşüm dönemi olduğunu vurgulamaktadır. Yazar, bu dönemi sadece bir sanat akımı olarak değil, aynı zamanda bilim, edebiyat ve düşünce alanlarındaki yeniliklerle de ele almıştır. Rönesans'ın kökenleri, insan merkezli düşüncenin yayılması ve klasik antikiteye dönüşü gibi temalarla birlikte, bu dönemin Avrupa üzerindeki kalıcı etkilerini detaylandırmıştır. Burke, toplumsal değişimleri ve entelektüel akımları bir araya getirerek Rönesans'ı dinamik bir tarihsel süreç olarak sunmaktadır.

Peter Burke'ün "Rönesans" eseri, dönemin sanatsal ve düşünsel doğasına dair önemli açılımlar sunarken aynı zamanda bu dönemin eleştirisini yapma gerekliliğini de göz önünde bulundurmalıdır. Eser hem estetik hem de felsefi açıdan zengin bir içerik sunmasına rağmen günümüz perspektifinden eleştirel bir okuma gerektirmektedir. Bu şekliyle kitap, sanat ve düşünce kültürünün evrimine dair derinlemesine bir bakış açısı sunarken tartışma yaratacak unsurları da beraberinde getirmektedir.

Kaynakça

Burke, P. (2000). Rönesans (Özkan Akpınar, Çev.). Babil Yayınları.